№ 140 ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒՆԻՍԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒՆԻՍԻ № 140

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ
ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и Ко, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 ռուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաեւ երկրորդ մասնավճար 5 ռուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Տարեկան բաժանորդավճարը լրացնողները կը ստանան նաեւ խոստացված ՊՐԷՄԻԱՆԵՐԸ:

Մարտիրոս, Պօղոս, Արտաշէս, Հայկակ, Մամիկոն ՍԻՒՏՃԵԱՆՆԵՐԸ և Աղաւնի Սոզոմոնեանը սրտի անհուն կսկիծով յայտնում են իրանց սիրելի մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՍԻՒՏՃԵԱՆԻ

մահը: Ամբիծքը կատարվելու է այսօր, ուրբաթ, յունիսի 28-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին իրանց բնակարանում (Ակիմօվսկայա 34, Արմենանկի բազար): Մարմնի յուղարկաւորութիւնը վաղը, շաբաթ, առաւօտեան ժ. 10-ին, բնակարանից դէպի Թանգոյեան ս. Աստուածածնի եկեղեցին: Թաղումը Կուկիայի գերեզմանատանը:
535. 2—1

Բագուի Հայոց Եկեղ.-Ծխական Դպրոցների Հոգաբարձութիւնը յայտարարում է, որ իր խնամքին յանձնված արական և իգական դպրոցներում ազատ դասեր կան հետեւեալ առարկաներից.

1) Կրօն, շարաթական.	24 դաս
2) Հայոց լեզու.	24 »
3) Ռուսաց լեզու և ռուսաց պատմութիւն.	26 »
4) Մաթեմատիկական առարկաներ՝ Թւաբանութիւն.	43 »
5) » Հանրահաշիւ, երկրաչափ., ֆիզիկա.	9 »
6) Նկարչութիւն.	17 »
7) Ձեռագործ.	18 »
8) Ընդհ. աշխարհագրութիւն, հայրենագիտութիւն, ընդհ. և հայոց պատմութիւն.	21 »

Դասագինն է 60 ռուբլի: Ռուսաց լեզուի, մաթեմատիկական և պատմական առարկաների համար նախընտրելի են համալսարանականները: Գեղարուեստական առարկաների համար պահանջվում է մասնագիտական ցենզ և միջնակարգ դպրոցի վկայական: Ուսման վկայականները կամ նրանց վաւերացեալ պատճէնները խնդիրների հետ ներկայացնել մինչև յուլիսի 20-ը՝ հետեւեալ հասցէով. Баку, Попечительству Армянскихъ церк.-прих. Школъ, Гимназическая улица.
(օ.մ.) առ. 531. 3—2

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

—

Կ. Պօլսից հեռագրում են. «Հայաստանի բարենորոգումների նախագծի մշակութիւնը յանձնված է առանձին մասնաժողովի, որի մէջ մտնում են հետեւեալ ներկայացուցիչները. Ռուսաստանի կողմից՝ դեսպանատան աւագ թարգման Մանդելշտամ, Իտալիայի կողմից՝ Շաբէրը, Աւստրիայի կողմից՝ Պանֆիլին, Գերմանիայի կողմից՝ Շենբէրգ, Անգլիայի՝ Ֆիցմօրիս և Ֆրանսիայի՝ Սենկ Վենտէն»:

—

Վերջերս Կ. Պօլսի երիտասարդթիւրքական թերթերը, կամենալով վարկաբեկել հայկական ազգային պատգամաւորութեան պետ Պօղոս Նուպար փաշայի գործունէութիւնը, բաց թողեցին զրպարտական լուրեր, թէ իբր Նուպար փաշան Պարիզում մտերմական յարաբերութիւններ է պահպանում թիւրք էմիգրանտների, այն է Շէրիֆ փաշայի և այլոց հետ: Դժբաղդաբար, այս ստայօդ և զրպարտական լուրերին հաւատ էին ընծայել և մի քանի եւրօպական դիպլօմատներ, որոնք հարկ էին համարել հրաւիրել և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ուշադրութիւնը Նուպար փաշայի այդպիսի անուղիղ գործելակերպի վրա, որով նա մի տեսակ միջամտութիւն է գործում Թիւրքիայի ներքին գործերին և կուսակցական վէճերին: Իմանալով այս զրպարտութիւնների մասին, Պօղոս Նուպար փաշան մի հեռագրով յայտնում է մեզ, որ այդ ամենը զրպարտութիւն է, արդիւնք ինտրիգների և պրօվօկացիաների, որ ինքը մանրամասն կը լուսաբանէ անհեթեթութիւնները այդ տեսակ լուրերի: Մենք մի րօպէ անգամ չէինք կասկածում, որ բոլոր այդ լուրերը յերիւրեալ և միտումաւոր են:

—

Կ. Պօլսից «Н. Вр.»-ի թղթակիցը հեռագրում է, որ Թիւրքաց մինիստրների խորհրդի վերջին նիստում սկզբունքով վերջնականապէս ընդունվել է Ռումելիայի գաղթականներին Անատօլիայի հայկական վիլայէթները ուղարկելու վաղուց հասունացած հարցը:

—

Պարիզից հեռագրում են, որ Ռօշֆօրի հսկայական թաղմանը աչքի էր ընկնում հայերի դրած գեղեցիկ պսակը՝ «Ճնշված ժողովրդի պաշտպանին» մակագրութեամբ:

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐՕՆԷՆ

—

Մուշ, 15 յունիս

Քիւրդերուն երես առնելն ու անպատժելի գտնալը կը բղխի Թիւրք կառավարութեան յիմարամիտ վարուելակերպէն, որ իրեն դարաւոր քաղաքականութեան ուղղի ընթացք է ծածկել ամեն ինչ յայտ օտարաց ու ապրիլ ու առայժմ մի կերպ անստուգութեան և ինքնախաբէութեան մէջ: Բամնուս իբր կարկառուն օրինակ կրնայ ծառայել հետեւեալ դէպքը, որ նոյնպէս տեղւոյս մէջ օրուան խնդիր է:

Բիթլիսի կուսակալն անցեալները հոս ղրկուած միջոցին, քիւրդական շարժում մը զսպելու համար պէտք կը զգան խումբ մը ոստիկան զինուորներ Վարդոյի գաւառակէն Մուշ փոխադրել:

Այդ ոստիկաններէ մէկը, Ալի էֆէնդիի որդի Մուստաֆան, փորձանքի կը հանդիպի: Երբ ոստիկանատան մէջ մասնաւոր խօսակցութեան մը միջոցին այդ ոստիկանին բարեկամները կը հարցնեն Վարդոյի վիճակը, Մուստաֆան միամտութիւն կունենայ պարզաբանելու Վարդոյի կայմակամութեան թուլութիւնը հանդէպ քիւրդական արշաւանքներուն և չի թերանար թուել քանի մը մասնաւոր դէպքեր, ցոյց տալով թէ ինչպէս անցեալները մէկ երկու հայու խանութներ կողոպտեցին և բաւական քանակութեամբ ապրանք տարին. և թէեւ կառավարութիւնն իմացաւ, թէ այդ գողութիւնը կատարողները Քեօռ Ամէի մարդիկն են, բայց վախցաւ ուղղակի զօրք ղրկելու և աւազակները ձերբակալելու: Նոյնը պատահեցաւ,—կը յաւելու ոստիկանը,—ճանապարհորդներու և քանի մը գիւղական համայնքներուն դէմ:

Ներքին գաւառն լրտեսութիւնը, որ Թիւրքիոյ միս ու արիւնն է դարձեր, իր ստոր խաֆիէներու միջոցաւ խօսքն գործը կը հասցնէ կուսակալ Մազհար-բէյի ականջը, և սա չի զլանար գործը խօսքն դատաբանին յանձնելու և խեղճ Մուստաֆան, որ համարձակեր էր ճշմարտութիւնը ըսելու, պաշտօնանկ ընել:

Եւ հիմա Մուստաֆան, որպէս դաւաճան՝ կառավարութեան հանդէպ, բանտարկուած է:

Ահա թէ ուր է Թիւրքիոյ արդարութիւնը:

Թախիծ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

(Առաջնորդող յօդուած «Temps» լրագրի)

—

Պետերբուրգի դիպլօմատիական շրջանների մէջ ստացված լուրերը ցոյց են տալիս, որ Թիւրքահայաստանի վիլայէթների մէջ շարունակ յուզումն է տիրում: Ռուսաց հիւպատոսների զեկուցումները հաստատում են, թէ քիւրդերը և հայերը պատրաստութիւններ են տեսնում. առաջինները՝ յարձակումն գործելու, երկրորդները՝ պաշտպանվելու համար:

Երկու կողմերն էլ զինաւորվում են:

Կովկասի առեւտրական տների և Տրապիզոնի շրջերում նաւեր ունեցող նաւարկութեան ընկերութիւնների զեկուցումների համաձայն, մի շատ գործունեայ խմորումն է նկատվում Փոքր-Ասիայում, ուր խռովութիւնները այժմ համաճարակի բնաւորութիւն են ստացել:

Այդ դրութիւնը, որ կարող է իր հակազդ ազդեցութիւնն ունենալ ռուսական Հայաստանում և որ կարող է նաև առաջ բերել մի արտաքին միջամտութիւն՝ հակառակ Պետերբուրգի շահերին, սուրբեց ռուսաց կայսերական կառավարութեանը նոր ուղղութիւն տալ իր հայկական քաղաքականութեան:

Դեռ մինչև նորերս, օրինակ, Պետերբուրգի կաբինետը սաստիկ հակադրութիւն էր ցոյց տալիս Հայաստանի մէջ երկաթուղիներ կառուցանելու ամեն մի կօնցեսիային, որի մասին 1900 թ. Թիւրքիայի հետ մի առանձին կնքված համաձայնութիւն յատուկ իրաւունքներ է տալիս նրան:

Բայց վերջերս ռուսական կառավարութիւնը, քաղաքական նոր ուղղութեան հետեւանքով, նպաստաւոր ընդունելութիւն ցոյց տուեց կօնցեսիայի այն պահանջներին, որ արեցին ֆրանսիացիները Սամսոն-Սըվազ-Խարբերդ գծի համար, մի ճիւղով Երզնկայի վրա, որ կարող է ձգվել մինչև Էրզրում: Այդ ձեռնարկութիւնը գտնվելով ֆրանսիացիների ձեռքերում, Ռուսաստանն այլ ևս չէ կարող վախենալ, որ նա կը ծառայէ մի օր իբրև գործիք իր ազդեցութեան դէմ մաքառելու: Այդ նկատումը նպաստեց բարձելու ռուսական ընդդիմադրութիւնը հայկական երկաթուղիների դէմ: Նրա որոշումը բացատրվում է նաև ընդհանուր քաղաքականութեան մօտիվներով:

Ռուսաստանը դեռ չէ մոռացել այն «հարուածը», որ հասցրեց նրան Գերմանիան 1910 թ. Պարսկաստանի գործերի վերաբերմամբ, ուր, հրաժարվելու համար միջամտելու շահերի երկրի գործերին, Գերմանիան ձեռք բերեց բարձումը այն դիմադրութեան, որ ցոյց էր տալիս Ռուսաստանը Բաղդադի երկաթուղուն, և այժմ Պետերբուրգում կամենում են խուսափել, որ Հայաստանն էլ չը ծառայէ պատրուակ նոր պահանջների Գերմանիայի կողմից իբրև հատուցումն իր անշահախնդրութեան Թիւրքական Ասիայի այդ մասում: Այդ պատճառով Ռուսաստանը պնդում է պահանջելու ռէֆօրմներ Հայաստանում, որպէս զի առաջն առնէ այն խռովութիւնների, որոնք կարող են առաջ բերել միջամտութիւն:

Եւ դրա համար, այս վերջին օրերը, Պետերբուրգի կառավարութիւնը նախաձեռնութիւն ստանձնեց ուղարկել մի շրջաբերական մեծ պետութիւններին, որի մէջ առաջարկում է քննել տալ այդ պետութիւնների Կ. Պօլսի վեց դեսպանների ձեռքով ռէֆօրմների մի ծրագիր, որի հիմքն է ծառայում 1895-ի ծրագիրը:

Այդ ծրագրի մէջ կարող է մտնել անգլիական ժանդարմէրիայի հաստատութիւնը, որ Բ. Դուռը խնդրեց Լօնդօնից և որը, առանց ժողովրդական լինելու Ռուսաստանում, կընդունվի նրանից, եթէ նա կազմէ մասն ռէֆօրմների մի ընդարձակ պլանի:

ԱԶՄԻ-ԲԷԿ ԱՂԱՑԵՎԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

(Տպված «Թէրջիմանը հակիկաթ» թիւրք թերթում)

—

Թէ օսմ. կառավարութիւնը և թէ հանրային կարծիքը Թիւրքիոյ մէջ վաղուց ի վեր արեւելեան նահանգներու խնդրով կը զբաղի: Ամեն մարդ սրտանց կը փափաքէր, որ այդ խնդիրը արդարութեամբ և պատշաճ ձեւով մը կարգադրուի: Բայց այս դժբաղդ երկիրը ցնցումներէ ցնցումներու հանդիպելուն, կառավարութիւնը չկրցաւ երկրին ներքին ու արտաքին խնդիրներով լրջօրէն զբաղիլ: Եւ սակայն, հակառակ այս ներքին ու արտաքին դժուարութեանց և կնճիռներուն, օսմ. կառավարութիւնը երբեք արեւելեան նահանգներուն խնդիրը իր ուշադրութենէն չվրիպեցուց, և ամեն անգամ որ առիթը ներկայացաւ, այդ խնդրոյն լուծման համար միջոցներ գտնելու զբաղեցաւ:

Արեւելեան նահանգներուն բնակչութեան մէկ մասը կազմող և հայրենասիրութիւննին ու հաւատարմութիւննին կասկածէ զերծ գտնուող մեր հայ հայրենակիցներէն կը յուսայինք, որ օսմ. կառավարութեան ներկայ անձուկ կացութիւնը նկատի առնելով՝ համբերատար պիտի գտնուէին և արտօրանք ու փութկոտութիւն չպիտի ընէին:

Արդարև, երկրին ուրիշ մասերուն մէջ եղածին պէս, արեւելեան նահանգներուն գերքն ու կացութիւնը անտանելի է: Ասիկա ամեն մարդ գիտէ ու կը խոստովանի: Բայց միւս նահանգներն ալ ճիշդ արեւելեան նահանգներուն պէս նոյն վիճակը ունին և միևնոյն ստիճանով ու համեմատութեամբ բարենորոգումներու կարօտ են:

Ասիկա ճշմարտութիւն մըն է և ոչ ոք կրնայ զայն ուրանալ: Իսկ կառավարութիւնը, իր այսքան կնճռոտ զբաղումներուն մէջ, ներկայացող առիթներէն օգտուելով կը ջանայ այդ պահանջները գոհացնելու միջոցներ գտնել: Օրինակի համար, նահանգային օրէնք մը պատրաստեց, ոստիկանութեան և ժանդարմըրիի վերակազմութեան ձեռնարկեց, և սոնք լրջօրէն կիրարկելու համար օտար մասնագէտներ պաշտօնի կոչելու որոշում առաւ: Թէև այս բոլոր որոշումներն ու մտադրութիւնները ամբողջովին չգործադրուեցան, բայց ասոր պատճառը յայտնի է: Այսքան կազմակերպութիւնները գործադրել կարենալու համար երկու պայման պէտք է: Ասոնցմէ մէկը դրամն է: Յայտնի է, որ դրամը փոխառութեամբ կը հայթայթուի: Մինչդեռ երկրին այս կնճռոտ կացութեան մէջ անկարելի էր կարևոր գումարներ փոխ առնել: Տարակոյս չկայ, որ օտարները՝ տագնապներու, խուճապներու, յուզումներու մէջ տապլըտկող տէրութեան գիւրաւ փոխ դրամ չեն տար: Կարևոր փոխառութիւն մը կարենալ կնքելու համար, երկրին մէջ անդորրութիւնը պէտք է հաստատուի, և օտարներուն վստահութիւնը այդ վիճակէն շատ հեռու կը գտնուի: Ու այն միջոցին, երբ կառավարութիւնը կը ջանար միջոցներ ձեռք առնել խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը հաստատելու համար, և Եւրոպայի մէջ մեր մասին վստահութիւն մը կը գոյանար, վերջին դաւադրութեան գործը մէջտեղ եկաւ: Երկրորդ պայմանն է՝ հանգստութիւն: Բարենորոգումի խնդրով զբաղելու համար, կառավարութիւնը պէտք է որ հանգիստ ու անդորր վիճակ մը ունենայ:

Ու երբ ձախող պատերազմի մը հետեւանքով սակաւին ներքին ու արտաքին կնճռոտութիւններով զբաղած է, բնականաբար առով չի կրնար զբաղիլ, և հիմա եւլել և կառավարութենէն բարենորոգումներով զբաղիլ պահանջելը յիմարութենէ զատ ուրիշ բան չէ: Երբ մէկուն տունը կայրի, տան տէրերը նախ այդ տունը կազատեն, յետոյ անոր նորոգումովն ու զարդարովը կը զբաղին: Ասկէ տարբեր եղանակով գործելը յիմարութիւն է և արդէն արդիւնք մը չի տար: Վասնզի, վերը ըսուածին պէս, այս ձեռնարկը արդիւնաւոր ընելու համար դրամ և հանգստութիւն պէտք է:

Կը յուսացուէր որ՝ մեր հայ հայրենակիցները, որոնց հայրենասիրութիւնն ու մարդութիւնը ծանօթ է, այս կէտը նկատի պիտի առնէին և չպիտի արտօրային գործադրութեանը համար իրենց պահանջներուն, որոնց արդար ու իրաւացի ըլլալը ամենքնիս ալ կը խոստովանինք: Եւ նոյն իսկ եթէ արտօրային, իրենց այս արտօրանքը օսմ. կառավարութեան մօտ ցոյց տալով պիտի բաւականանային: Անոնցմէ չէր սպասուէր, որ օտարին դիմեն և օտարին՝ մեր ներքին գործերուն միջամտելու առիթ տան:

Մինչդեռ, եթէ «Ժամանակի» տուած տեղեկութիւնը ճիշդ է, դժբաղդաբար կը տեսնուի որ բոլոր այս ակնկալութեան և յոյսերուն հակառակը գործուած է: Յիշեալ թերթին տուած տեղեկութեան նայելով, եգիպտացի Պօղոս Նուպար-փաշայի նախագահութեան տակ կազմուած յանձնաժողովը Լօնդօն գացած և հոն յաջողած է Լօնդօնի հաշտութեան դեսպանաժողովին տալ արեւելեան նահանգներու բարենորոգումի մասին հայոց պահանջները պարունակող յիշատակագիր մը: Պօղոս Նուպար-փաշա, Լօնդօնի մէջ, Բալկանի կօմիտէին նախագահ Բէքսթընի աջակցութեան և օժանդակութեան դիմում ըրած է: Օսմանցիները պէտք եղածէն աւելի աղէկ գիտեն, թէ ով է Բէքսթըն և այս երկրին ու տէրութեան հանդէպ թշնամական ինչ մեծ զգացում կը կրէ: Այս մարդը, երկար ատենէ ի վեր, Բալկանի մէջ աշխատողներուն գործակցեցաւ և քրիստոնեաները մահիկին գերութենէն ազատելու ջանք չխնայեց: Ներկայ պատերազմին մէջ Թիւրքիոյ դէմ ամենէն աւելի անիկա աշխատած է:

Ոսէ տեղեկութիւն չունինք, թէ Պօղոս Նուպար-փաշա ինչ իրաւասութեամբ և որու անունով կաշխատի: Սակայն յանուն հայերուն Բէքսթընի պէս մարդու մը հետ գործակցիլը բնական է որ գոհ չձգեր ոչ մէկ օսմանցի, և ոչ ալ իր բարեացակամութեան մասին հաւաստիք կուտայ մեզ: Ինչ որ է, սա Բէքսթըն ըսուած մարդուն միջոցով Նուպար-փաշայի կողմէ Լօնդօնի դեսպանաժողովին մատուցուած յիշատակագիրը, դարձեալ մեր պաշտօնակից «Ժամանակի» տեղեկութեանց նայելով, հետեւեալ յօդուածներէն կը բաղկանայ.

1. Հայաբնակ վեց նահանգներու համար օսմ. կառավարութեան կողմէ ընտրուած և մեծ տէրութեանց կողմէ վաւերացուած ընդհանուր կուսակալ մը անուանել:

2. Կազմել ընդհանուր կուսակալին գործերուն վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող խառն յանձնաժողով մը, որուն անդամներէն երքը իսլամ, երեքը հայ և երեքը եւրոպացի պիտի ըլլան:

3. Վեց նահանգներու հասոյթներուն որոշ մէկ մասը տեղական պէտքերուն ծախսել...:

Հիմա այս երեք յօդուածները ուշադրութեամբ և խղճմտութեամբ քննեցէք: Ասոնք օտար միջամտութիւն հրաւիրելէ զատ ինչ օգտակարութիւն կերաշխաւորեն հայերուն: Արդեօք այդ օտար միջամտութեան հրաւիրումովը պիտի փարատին հայերուն բոլոր կարօտութիւնները, անոնց ենթարկուած և մեզի ծանօթ ցաւերը: Եթէ յիշատակագիրը միմիայն ասկէ կը բաղկանայ և ուրիշ ոչ մէկ որոշ յօդուած, պահանջք չի պարունակեր, այն ատեն պէտք պիտի ըլլայ վճռել, թէ Նուպար-փաշա և իր ընկերները հայերուն աւելի օտար միջամտութիւն բերելը կը մտածեն: Որովհետև ակներև է, որ ոչ «մեծ պետութեանց կողմէ վաւերացուած կուսակալի մը կարգուիլը» և ոչ ալ «հսկող յանձնաժողովին մէջ երեք եւրոպացիի մտնելը» առանձնապէս հայերուն ցաւերուն դարման չըլլար: Ասկէ զատ՝ Նուպար-փաշա և ընկերները վստա՞հ են, որ «Եւրոպայի կողմէ վաւերացուած» կուսակալ մը և «երեք եւրոպացի» անդամներ միմիայն հայերուն ցա-

լան, իրենց համար հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է սպասել ու համբերել։ Կասկած չկայ, որ խելքը գլուխը եղող և խղճմտօրէն դատող հայերը պիտի կատարեն այդ պարտականութիւնը։

(«Ժամանակ»)

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

—o—

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ*)

(Նախագահութեամբ Ռօձեանկօյի)

Ստենօգրաֆիական հաշիւ յունիսի 6-ի նիստի

Միլիւկօվի ճառի վերջը

Այդպիսով, պարոնայք, ես համարում եմ, որ երկու պատճառները, որոնք խանգարեցին պետութիւնների և ամենից առաջ Ռուսաստանի իսկական կօնտրօլի իրականացումը հայկական հարցի վերաբերմամբ, գոյութիւն չունեն։ Այլես Անգլիայի և Ռուսաստանի միջև գոյութիւն չունի անվստահութիւն, որը խափանեց մեր փորձը 1895 թ. և Անգլիայի փորձը 1895 թւին։ Գոյութիւն չունի, գոնէ չը պէտք է գոյութիւն էլ ունենայ անվստահութիւն Ռուսաստանի և հայերի միջև։

Ի՞նչ պէտք է անել, օգտվելով այդքան բարեյաջող մօմենտից։ Պարոնայք, գատամեալ Գլադստօնը 1895 թ. այն միտինգին, որի մասին ասացի ես ձեզ, տուեց շատ ճիշդ ու համապատասխան դեղատոմս, թէ ինչ անել։ Այդ դեղատոմսը վերաբերում էր երեք դրութեան, նախ՝ «Զափեցէք ձեր պահանջները և ձեռք բերէք միայն անպայման անհրաժեշտը»․ այդ այն է, ինչ այժմ անում են հայերը, որքան ինձ յայտնի է։ Երկրորդ՝ «Մի ընդունէք թիւրքական խոստումները, որովհետև նրանք վատթարագոյն են, քան անօգուտ. ոչ մի խոստում արժանի չէ ուշադրութեան, եթէ նրանք չեն հաստատված երաշխաւորութիւնների վրա բոլորովին անկախ թիւրքական խոստումներից»․ այդ այն է, ինչ մենք տեսնում ենք այժմ, որովհետև իւրաքանչիւր օր բերում է մեզ նոր լուրեր, թէ թիւրքերը կամենում են հայերի համար անել ինչ-որ բան, մէկ շատ, մէկ քիչ նրանց դիտաւորութիւնները տատանում են, ոչ մի բան նրանք չեն կամենում, յատկապէս այն, ինչ Գլադստօնը անհրաժեշտ է համարում. նրանք չեն ցանկանում, որ իրանց խոստումները հիմնըվեն հաւաստիացումների վրա, անկախ թիւրքական խոստումներից։ Գլադստօնի երրորդ խորհուրդն է. «Մի վախենաք ստիպման դիմել. այդ միջոցը հրաշալի օգնում է Կ. Պօլսում, ուր չեն հասկանում «պարտաւորել» խօսքը, բայց հիանալի ըմբռնում են «հարկադրել» խօսքը»։ Պարոնայք, այդ օրէնքները պահպանում են իրանց ոյժը այժմս էլ և բարենորոգված Թիւրքիայի վերա-

*) Տես «Մշակ» № 139.

պատմական ամբողջ ողբերգութիւնը բղխում է հէնց այդ իրողութիւնից։ Ըստ Ղուրանի, մարգարէի որդիք միայն կարող են քաղաքացիական իրաւունք (droit de cité) ունենալ. օտար, քրիստոնեայ տարրերը զուրկ են այդ սանձնաշնորհումից։

Խտրականութեան վրա հիմնված այդ քաղաքակրթութիւնը, որ Թիւրքի համար ստեղծում էր մի տեսակ քաղաքական ազնուապետութիւն (aristocratie), իսկ այլացեղ տարրերին մատնում էր բայայի ստրուկ դրութեան, չէր կարող ապահովել մի պետութեան գոյութիւնն ու զարգացումը, ուր, մանաւանդ, ճնշող մեծամասնութիւնը կազմված էր այս վերջիններից։ Այդ է պատճառը, որ, դարերի ընթացքում, բաղկացուցիչ և Թիւրք ցեղերը կողք-կողքի ապրելով համերձ, ձուլման կամ ասիմիլացիայի որևէ տրամադրութիւն ցոյց չը տուեին։ Ընդհակառակը, դրանք բուռն հա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

—

Պարիզ, 28 յունիսի (Ն. տ.)

Բալկանեան կնճիռի լուծումից յետոյ, եւրօպական դիւանագիտութեան ուշադրութիւնը գրաւող խնդիրը հայկական և արաբական բարենորոգումների ծրագիրն է։

Ինչպէս յիշել էի նախորդ Թղթակցութեանս մէջ, մամուլի ու հասարակական ծանօթ շրջանների կարծիքով, Ասիական

Ն[ե]րին այնտեղ։ Գլխաւորը, պարոնայք, բոլոր այս պահանջների ընթացքում, թէ առաջին և թէ վերջին խօսքը պահանջների՝ կօնտրօլն է, պետութիւնների կօնտրօլը, թէկուզ Կ. Պօլսում այդ կօնտրօլին «միջամտութեան» բնոյթ հէնց տային։ Եւ սրա հետ

... են բոլոր սարսափներից ու բռնութիւններից յետոյ, և զրկվում ենք մեր բնական պաշտպանութիւնից հէնց մեր սահմանին մօտիկ։

(Կը շարունակվի)

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 յունիսի

Բէլգրադ.—Բօլգարների յարձակումը Զայչարի հարաւում վերջացաւ բօլգարների լիակատար պարտութեամբ։ Սերբերը յետ մղեցին նաև բօլգարների յարձակումը Վլասինում։

Հրատարակվեց Պեօտր Թագաւորի հրովարտակը, ստորագրված նաև մինիստրներից. «Իմ սերբեր, կատարվեց այն, ինչ որ մենք չէինք սպասում։ Մեր արիւնակից ու դաւանակից եղբայրները, մեր դաշնակից բօլգարները գազանաբար կոտորեցին մեր վիրաւորներին, ոչընչացրին պայմանագիրը, մերկացրին սրերը, խորտակեցին եղբայրական բարեկամութիւնը։ Ահա 8 օր է՝ Օվչեան դաշտում, Մակեդօնիայում և մեր հայրենիքի հին սահմաններում տեղի են ունենում կատաղի կռիւներ, թափվում է եղբայրական արիւնը։ Մեր հերոսների սրտերը կսկծում են, Ադրիանուպօլսի տակ ընկած սերբերը ցնցվում են իրանց գերեզմաններում։

«Բօլգարները մոռացան Սերբիայի եղբայրական օգնութիւնը, մոռացան Թրակիայում ընկած հերոսների թափած արիւնը։ Նրանք սլաւօնականութեանը և համուր քաղաքակիրթ աշխարհին տուին ապերախտութեան ու անյագութեան զայրոյթի արժանի օրինակ։

«Բօլգարների դաւաճան գործելակերպը ինձ չափազանց վշտացրեց ու վիրաւորեց իմ անկեղծ սլաւօնական զգացմունքները։ Թող սլաւօնականութեան ու մարդկութեան դէմ գործված յանցանքի պատասխանատուութիւնը ընկնէ նրա վրա, ով այդ գործեց։ Իսկ ինչո՞ւ է գործվում այն։ Որովհետև չեն կամենում լուծել եղբայրաբար, խաղաղ ճանապարհով, գոյութիւն ունեցող տարաձայնութիւնը հողերը բաժանելու վերաբերմամբ, որովհետև կամենում են մեզանից խլել մեր նուաճումը, մեր նախնիների օրրանը՝ Նէմանիչէյ երկիրը, որ ոռոգված է մեր արիւնով, ազատագրվել է սերբ ազգի ձեռքով։

«Սլաւօնական պատերազմում ընկած հերոսների գերեզմանները մեզ վրէժ են աղաղակում։ Պաշտպանենք ուրեմն մեզ և մեր հաւատարիմ-դաշնակից յոյներին այդ ոճրագործութիւնից։ Քա-

Չարի չէրնօգօրցիք կռւում են մեր շարքերում սերբական հողերը պաշտպանելու համար։ Հայրենիքի կենսական շահերը հարկադրեցին ինձ ծանր սրտով դիմել իմ պանծալի զօրքին, կոչ անելով երևան հանել անձնուիրութիւն ու հերոսութիւն, որ յատուկ է Կումանօվօյի, Պրիլէպի, Մօնաստիրի, Ադրիանուպօլսի մօտ տեղի ունեցած ճակատամարտերի փառաւոր հերոսներին։

«Թող Աստուած օրհնէ իմ Թանգագին զօրքին այդ ողբալի պատերազմում, որ ես սկսել եմ ստիպված»։

Արիւնահեղ կռւից յետոյ սերբերը գրաւեցին Իշտիբը։ Բօլգարները անկարգ նահանջում են։

Սերբիական «Պրես-Բիւրօն» հաղորդում է. «Երբ բօլգարները յունիսի 19-ին յետ վանվեցին Բրիգալնիցայի հակառակ ափը, սերբերը հետևեալ օրը դիմեցին վճռական արշաւանքի ամբողջ գծով։ Յունիսի 23-ին նրանք յաղթութիւն տարան Կօչանի մօտ. ուր բօլգարների աջ թևը, որ բաղկացած էր 50 գումարտակից 100 թնդանօթով, բոլորովին ջարդվեց, իսկ ձախ թևը, բաղկացած 10 գումարտակից 100 թնդանօթով, ցիրուցան եղաւ դէպի Ցարէվի-Սէլօ։ Ապա սերբերի յաղթութիւնը պսակվեց Իշտիբի առմամբ։ Բրիգալնիցայի մօտ տեղի ունեցած ճակատամարտը ամենաարիւնահեղ կռիւներից մինն էր յընթացս բալկանեան ամբողջ պատերազմի»։

—

Աթէնք.—Կուկուշի մօտ բօլգարները լիակատար պարտութիւն կրելուց յետոյ փախան, թողնելով պատերազմի դաշտը անհամար դիակներով ծածկված։ Յոյների կորուստները 10,000-ից պակաս չեն։ Սպանվածների թւում են վեց գնդի հրամանատար։

—

Սօֆիա.—Բօլգարական գործակալութիւնը հաղորդում է. «Բօլգարները մի շարք էական յաղթութիւններ տարան կռւի ամբողջ գծի տարածութեամբ։ Սերբերի բոլոր յարձակումները յետ մղվեցին սերբերի համար խոշոր կորուստներով։ Բօլգարները հալածում են թշնամուն։ Կօչանի մօտ սկսվեց

ւանքի։ Դօյրանի մօտ յոյները յարձակում գործեցին բօլգարների ձախ թեւի վրա, բայց յետ մղվեցին խոշոր կորուստներով։ Ստրումայի աջ ափին յոյները թոյլ գործունէութիւն են ցոյց տալիս»։

Լօնդօն.—Րէյտէրը ռումինական տեղեակ աղբիւրից իմացաւ, որ ռումին զօրքերը կը գրաւեն Տուրտուկից մինչև Բօլչիկ ընկած տարածութիւնը. ռումինական զօրքերի մի ուրիշ մաս պատրաստ է լինելու միջամտելու համար յօգուտ Սերբիայի, եթէ վերջինիս սպառնայ լուրջ վտանգ, կամ յօգուտ Բօլգարիայի, եթէ այդպիսի վտանգ կը սպառնայ Բօլգարիային։ Ռումինիան վճռել է թոյլ չը տալ խախտել բալկանների հաւասարակշռութիւնը, որպիսին կարող է վնասել նրա շահերին։

Վիէննա.—Բօլգարիայի և Սերբիայի խնդրքով աւստրիական Կարմիր Խաչը պատրաստում է ուղարկել երկու սանիտարական խումբ։

Լիւբլեանկա.—Սերբիական զինուորական մինիստրութեան խնդրքով Սերբիա մեկնեցին սլաւօնական բժիշկներ։ Բօլգարական յանձնաժողովի խնդիրը՝ օգնել Տրնօվօյի երկրաշարժից վնասվածներին հանգանակութիւն բանալով մերժվեց։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 յունիսի

Լօնդօն.—Համայնքների պալատը իր երրորդ ընթերցումից յետոյ ընդունեց 347 ձայնով ընդդէմ 244-ի Ուէլսում եկեղեցու դրութիւնը փոխող օրինագիծը։

Համայնքների պալատում Մօրէլը հարցրեց՝ թէ ինչի մէջ արտայայտվեց պարսից պետական խնամակալի վերջերս Լօնդօն և Պետերբուրգ գործած այցելութեան հետևանքը։

Գրէյը պատասխանեց. «Ես լսել եմ, որ խնամակալը գոհ է մնացել իր ունեցած խօսակցութիւններից և շուտով վերադառնալու է Պարսկաստան»։

Մօրէլը հարցրեց, թէ արդեօք հիւսիսային Պարսկաստանում ոչ մի լուրջ անկարգութիւն չէ եղել անցեալ յունվարից, իսկ միւս կողմից Ռուսաստանը որոշակի խոստացել է յետ կանչել իր զօրքերը կարգ ու կանոնը վերահաստատվելուց յետոյ, չէ՞ դիմելու արդեօք Գրէյը նորից ռուսաց կառավարութեանը առաջարկելով յետ կանչել գոնէ զօրքերի մի մասը։

Գրէյը պատասխանեց. «Վերջերս հիւսիսային Պարսկաստանում կրկին լուրջ անկարգութիւններ են տեղի ունեցել և ես ներկայ րօպէին մտադիր չեմ առաջադրութիւն ուղարկել ռուսաց կառավարութեանը, որ դեռ նորերս յետ կանչեց 500 զինուորի»։

Լօրդերի պալատ։ Լօրդ Լէնզդօունը յայտնեց, որ յունիսի 27-ին հօմրուլի մասին եղած բիլլի երկրորդ ընթերցման ժամանակ կառաջարկէ պալատին հրաժարվել օրինագծի յետագայ քննութիւնից, մինչև որ ընտրողները առիթ չեն ունենայ իրանց կարծիքը յայտնելու նախագծվող բարենորոգման մասին։

Հռոմ.—Երէկ Խաղ-փաշան թիւրքաց դեսպանի ուղեկցութեամբ Բրաչիանօյում դիտեց պատերազմական դիրիժաբլները։

Վիէննա.—Եկաւ Էսադ-փաշան։

Վիէննա.—Էսադ-փաշան գալուց անմիջապէս այցելեց արտաքին գործերի մինիստրութեան, ուր ունեցաւ երկարատև խօսակցութիւն։

Կ. Պոլիս.—Թիւրքաց նախկին հաւատարմատար, այժմ Բեռլինի դեսպանատան խորհրդատու, Խալիլ-Քեմալին մեկնեց Դրագումիսի հետ Աթէնք, Եգէյեան կղզիների վերաբերութեամբ Յունաստանի հետ համաձայնութիւն կապելու համար։

Ճանապարհորդական ու պօստային հաղորդակցութիւնը այժմ կատարվում է բացառապէս Օդեսայի վրայով։

Սվինեմիւնդէ.—Ժամանեց խաղաղական թագաւորական զոյգը, որ ապա մեկնեց թագաւորական գնացքով։

Բրունսբիւտել.—Վիլհէլմ կայսրը մեկնեց Նորվէգիա «Հօհէնցօլերն» զբօսանաւով։

Պարիզ.—Ֆինանսական մասնաժողովը շարունակում է մէկ առ մէկ քննել դաշնակիցների դրամական պահանջները։

«Н. Вр.»-ի թղթակիցը հեռագրում է Կ. Պոլսից.

«Տեղական լրագիրներում պաշտօնական տեղեկութիւն երևաց այն մասին, որ վաճառքի են հանվում աւելի քան երկու միլիօն դեսեատին արքունի հողաբաժիններ Փոքր-Ասիայի և արաբական վիլայէթներում։ Այդ հողերը, որոնք համարեա ամբողջովին մնում էին Աբդիւլ-Համիդի արքունական ծախքերի ցուցակի շրջանի մէջ, իսկ յեղափոխութիւնից յետոյ գրաւվեցին յօգուտ պետական գանձատան, ներկայանում են անհամեմատ պարարտ, գեղեցիկ ոռոգված երկիր, որ եթէ ոչ այսօր, գոնէ մօտիկ ապագայում երկաթուղիների գոյութեամբ ու ջրային ճանապարհները բարելաւելով՝ շտեմարան կը հանդիսանան ոչ միայն Թիւրքիայի, այլև բաւականաչափ Եւրոպայի համար։

«Այդ գործում յօգուտ Գերմանիայի՝ հրէաներ Ռուսսօյի և Կարասօյի անմիջական աշխատութիւնը ուղղակի ապացոյց է ծառայում, որ այդ հողերը կանցնեն գերմանացիների ձեռքը, որով անկասկած կամրանայ Գերմանիայի դրութիւնը Մերձաւոր Արևելքում ի վնաս բոլոր մնացած եւրոպական պետութիւնների, մանաւանդ Ռուսաստանի։ Թիւրքաց կառավարութիւնը ստիպված էր դիմել պետական լաւագոյն հողերի այդպիսի վաճառման՝ լիակատար անանկութեան ու հերթական անհրաժեշտ ծախքերը ծածկելու անկարողութեան պատճառով։

«Այդ հողերի գերմանական ձեռքն անցնելը աւելի սաստիկ հարուած կը լինի ռուսական ազդեցութեան ու դրութեան համար, քան թէ Բաղդադի երկաթուղին։

«Այդ պատճառով Ռուսաստանը, ինչ էլ որ լինի, պիտի խանգարէ այդ հսկայական կօմբինացիայի իրագործումը, որ Ռուսաստանի համար կը հանդիսանայ իսկական քաղաքական կատաստրօֆա ու դիպլօմատիական պարտութիւն։

«Այդ հարցի լուծման ամենահասարակ միջոց կը լինէր բաւարարութիւն տալ Բ. Դրան օրինական ցանկութեանը՝ գտնել փոխառութեամբ անհրաժեշտ գումարներ պայմանով միայն, որ յիշեալ հողերը չը վաճառվեն»։

Ներկայումս, ինչպէս գրում են տեղիս «Temps», «Echo de Paris» և այլ լրագիրները, եւրոպական դիւանագիտութիւնները արդէն քննութեան են առել Ռուսաստանի կողմից ներկայացված մի առաջարկ, որ հայկական 5 նահանգների համար վարչական վերակազմութիւն է պահանջում։ Այդ վերակազմութիւնը գործնական լինելու համար, հիմնված պէտք է լինի, ըստ այդ առաջարկի, հայկական 5 նահանգների ուրոյն ինքնավարութեան և եւրոպական կօնտրօլի վրա։ Ինչպէս աւելացնում են յիշեալ թերթերը, Ռուսաստանը, յիշեցնելով որ հայկական նահանգներում ինքը աւելի մեծ շահեր ունի պաշտպանելիք, քան ուրիշ որևէ պետութիւն, այնուամենայնիւ, իր համար որևէ մասնաւոր առաւելութիւն չէ պահանջում և ոչ էլ հնազանդում է որևէ յետին մտածման։ Ռուսաստանը տակաւին վերջնական մի նախագիծ չէ մշակել և եւրոպական կաբինէտները կարծիքների փոխանակութիւն են կատարում ռուսական այդ հաղորդագրութեան մասին։

Նոյն լրագիրները հաղորդում են նոյնպէս, որ կարծիքների փոխանակութիւնը կարող է բաւական երկար ժամանակ խլել, ուստի Ֆրանսիան իր կողմից առաջարկել է հրաւիրել Բ. Դռան, որ 5 նահանգների համար մի ընդհանուր վերահսկիչ նշանակէ։ Այդ վերահսկիչը կարող է լինել և՛ մի օսմանցի։ Իր պաշտօնը ժամանակաւոր պէտք է լինի, քանի որ շուտով մշակվելու է բարենորոգումների մի ծրագիր։

Ֆրանսիական այդ առաջարկը, յիշեալ թերթերի ասելով, շատ լաւ ընդունելութիւն է գտել և սպասվում է միայն 2 պետութեանց հաւանութիւնը։

Ինչպէս երևում է այս լուրից, հայկական հարցը դիւանագիտական լուրջ քննութեան առարկայ է այժմ։ Թէ ինչ միջոցներ է բովանդակելու այդ նախագիծը, այդ մասին առայժմ շատ բան յայտնի չէ։ Այսքանը միայն յայտնի է, որ բարենորոգումները պիտի բղխեն 1895-ի մայիսի 11-ի ծրագրից, ինչպէս են՝ նահանգային խառն ժողով, հաւասար չափով կազմված քրիստոնեաներից և մահմեդականներից, խառն ժանդարմերիա՝ եւրոպական օֆիցերների ղեկավարութեամբ, եայլն, եայլն։

Որպէսզի այս նախագիծը իրական լուրջ արժէք ունենայ, պարզ է, որ հայկական նահանգների կենսական բոլոր կարիքները չը պէտք է անտես առնվեն։ Մի խօսքով՝ նա պէտք է ընդգրկէ տեղական ինքնավարական լայն միջոցներ։ Ինչ վերաբերում է արդէն կօնտրօլի սկզբունքին, դա վիճաբանութիւնից դուրս է, և բոլոր պետութիւններն էլ համաձայն են այդ մասին։

Յատկանշական իրողութիւնը այն է, որ ներկայումս եւրոպական դիւանագիտութիւնը, հայկական նահանգների այդ բարենորոգումների առիթով, այլևս Բ. Դռան հետ յարաբերութեան չէ մտնում, ինչպէս այդ եղել է մինչև այժմ մշակված նախագծերի ժամանակ։ Թիւրքիան Եւրոպայի առաջև կորցրել է արտաքին միահեծանութեան այն սուսերը, որ՝ մինչև բալկանեան պատերազմը՝ գոնէ երևութապէս յարգվում էր։

Իրերի այս դրութեան մէջ, երբ հայկական հարցը ներկայանում է այդքան նպաստաւոր կերպով, ազգային պաշտօնական մարմինների վրա առանձին պարտք է ծանրանում՝ եռանդի բուռն թափով շարունակելու իրանց սկսած գործունէութիւնը՝ ակտիւ պրօպագանդայով վառ պահել հասարակական կարծիքը, օգտվել ներկայացած պատեհ հանգամանքներից և հրաւիրել միշտ պետութեանց ուշադրութիւնը Հայաստանի բացառիկ դրութեան վրա ու այդպիսով ջանալ փութացնելու անհամբեր կերպով սպասված բարենորոգումների գործադրութիւնը։

Ե. Սաֆրաստ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

Դպրոցական շրջանները կը փոխուին։ Ադանա, Տարսոն, Մերսին և Դաշտային Կիլիկիոյ միւս բոլոր վարժարանները մայիսեն ի վեր վականսի մէջ են։

Առանց անշուշտ հիմնուելու տարեվերջի աւելի կամ պակաս փայլուն հանդէսներու խաբուսիկ տպաւորութեանց վրայ, ուրախալի է նշմարել, որ ամենուրեք զգալի շարժում մը կայ դպրոցաց կանոնաւորութեան անհակէտէն։ Շարժում կըսեմ, զի այդ շարժումը կենդանացնող կամ արդիւնաւորող տարրերու պակասը, մէկ խօսքով կանոնաւոր և պատրաստուած ուսուցիչներու քիչութիւնը, կրթական ալթնումի այդ ջանքերը ամլութեան կը դատապարտեն դժբաղդաբար։

Տոհմային կրթութեան ոգին տակաւ կը զօրանայ։ Հայերէն լեզուն այսօր Կիլիկիոյ մէջ ևս, ուրախութեամբ պէտք է հաստատենք, զգալապէս յառաջդիմելու վրայ է, և յուսալի է որ շատ տարիներ չանցած՝ ազգային լեզունիս ըլլալը ճանչցուելէն հոն՝ ըլլայ միանգամայն մայրենի լեզունիս։

Հայ բողոքական և հայ կաթոլիկ կրթական հաստատութիւնքն ևս ընդհանուր այս ուղղութենէն հեռու չեն, բնականաբար աւելի կամ պակաս չափով մը. բայց նոյնը չենք կրնար ըսել նաև օտար կամ միսիօնարական դպրոցական հաստատութեանց մասին, ուր տիրող մտայնութիւնը և սովորութիւնը կը թուի թէ որոշած է անշուշտ մնալ և օտար՝ կրթական գործին մէջ՝ հայրենական այս ուղղութեանը։

Հայերէն լեզուին պէտքը և անհրաժեշտութիւնը չեն ուզեր ճանչնալ՝ իրենք օտարական և ցարդ ալ օտար լեզուներով բաւականացող միսիօնարութեանց վարիչները։

Տարսոնի և Այնթապի մանչերու կոլէժները անգլերէնի և թիւրքերէնի ուսուցումէն զատ ուրիշ բան չեն գիտեր։ Բողոքական իգական կրթական հաստատութիւնք իսկ ցաւալի կացութիւնը կը պարզեն, ինչ որ բնական է թէ հայ տարրին մէջ անանց հակառակ հոսանքներու սաղմնումի պատճառ տալ սկսած է։

Ես չեմ խօսիր լատին դպրոցներու համար։ Անոնք ոչ միայն հայ լեզուին թշնամի են, այլ և հայ ազգին, և իրենց ուժն ու գոյութիւնը հայ զգացմանց ակարացումին մէջ կը փնտռեն։

Բայց բողոքական միջավայրնոց մէջ աւելի շարժում կայ միսիօնարներու տոհմային կրթութեան իրենց հակառակ այս ուղղութեան դէմ։

Հաջընի մէջ տեղական բողոքականներու և Ադանայի միսիօնարութեան միջև այս մէկ երկու տարի է՝ ծանր անհամաձայնութիւններ ծագած են կրթական ուղղութեան մասին։ Միսիօնարութիւնը կը յաւակնէ—ըստ որում ինքը կը հոգայ ծախուց մէկ կարեւոր մասը—իր անժամանակ և բրածոյ ուղղութիւնը տիրապետել տալ հոն, ուրկէ կը հալածէ տեղւոյ հայ բողոքականութիւնը, նոյն իսկ խզումի մը ի գին, պահանջելով որ ուղղութիւնը իրենք տան և աւելի ազգային դրոշմ մը մտցնեն հոն, ուր ցայժմ խամրող մը եղած էր։

Անդին, Ադանայի ազգային վարժարանաց անկերպարան վիճակէն դրդուած, կարգ մը ազգայիններ, առաջնորդութեամբ Շահէ վարդապետին, նախորդ տնօրէն Միսաք Գուլումճեանի և աջակցութեամբ օսմ. բանկայի Ադանայի և Մերսինի ճիւղերուն հայազգի տնօրէններուն, տեարք Մէրգիւրեան և Գրագիրեան, ձեռնարկած են ազգային բարձրագոյն անկախ վարժարանի մը հաստատութեան։

Շինութեան համար անհրաժեշտ նկատուած 2500 ոսկիին մեծագոյն մասը հայթայթուած է արդէն։ Կը մնայ տեղին որոշումը։

Ոմանք նախամեծարութիւն կուտան Ադանայի և այլք Մերսինի, ուր քաղաքը աւելի ազատ և քիչ շատ եւրոպականացած կրնայ համարուիլ։

Մերսին շինուելու պարագային, տեղւոյս ազգայիններէն մէկը սիրայօժար տրամադրած է հարիւր արտավար տարածութեամբ հող, քաղաքին եզերքը օդասուն տեղ մը։

Հաստատութիւնը ծրագրուած է որպէս գիշերօթիկ հաստատութիւն մը, մօտ 150 աշակերտի վրայ, և պիտի ունենայ բարձրագոյն կրթութեան մը ծրագիր՝ գործնական ուղղութեամբ, ուժ տալով մանաւորապէս դրական ծանօթութեանց, առևտրական գիտութեանց և օտար ընթացիկ լեզուներու։

Ծրագիրը շատ յանդուգն է և մանաւանդ իրագործումը բազմածախս։ Բայց հիմնադիրները յոյս ունին, որ ծախուց ամենամեծ մասը, եթէ ոչ լիովին, պիտի կրնայ հոգացուիլ աշակերտաց վճարումներէն։

Մտադրութիւն ունին շէնքին շինութեան ձեռնարկել ընդհուպ, երբ պայմանները թոյլատու ըլլան։

Մաղթենք, որ յաջողութեամբ պսակուի ան։

Դիտող

Մերսին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

✦ Գէորգ Սարգսեան անունով մի անձ իր և իր ամուսնու կողմից Միութեանը նուիրել է 2,000 անգլ. ոսկի՝ ցանկութիւն յայտնելով, որ Ակնի մէջ հիմնվի մի ամբուլատօրիա և կամ արհեստանոց։

✦ Համաձայն Միացեալ Ընկերութեան դիտողութիւնների, Միութեան կենտր. ժողովը 1100 անգլ. ոսկու մի վարկ է բացել Դէօրթ-Եօլում (Կիլիկիա) գտնվող Պէլէկեան որբանոց արհեստանոցի մատակարարութեան համար։ Այդ վարկի մի կարևոր մասը ապահովված է Միութեան Մանչէստրի ճիւղի կողմից։

✦ Միութիւնը վերջերս 200 անգլ. ոսկի է ուղարկել Կ. Պոլիս՝ Միացեալ Ընկերութեանը, իբրև տարեկան նպաստ։ Նոյնպէս՝ 70 անգլ. ոսկի նպաստ էլ Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեանն է ուղարկված։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գանձակից ստացված մի քանի նամակներ, որ կը տպենք հետզհետէ, բողոք են բառնում Թիֆլիսի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսի մի նոր կարգադրութեան դէմ, որ ցոյց է տալիս, թէ ոչ միայն մեր եկեղեցական-ծխական դպրոցները զրկված են մի միայն և օրէնքի ույժ ունեցող կանոնադրութիւնից, այլև հոգևոր վարչութիւնները—առաջնորդները և կօնսիստօրիաները—չունեն նոյնպէս կանոնադրութեան և գործունէութեան օրինական եղանակ։

Սակայն այնտեղ, ուր չը կայ որոշ և ձևակերպված օրէնք, հիմնվում են ընդհանուր սովորական օրէնքի վրա։ Մեր հոգևոր իշխանութեան պրակտիկայի մէջ ընդունված սովորութիւն և աւանդութիւն է, ինչպէս և ընդհանուր պետական հաստատութիւնների մէջ, որ սինօդը որևէ կարգադրութիւն մի որևէ թեմի այս կամ այն գործի մասին անում է առաջնորդի կամ կօնսիստօրիայի միջոցով, այն է տեղական հոգևոր իշխանութեան միջոցով. նոյնը և առաջնորդը և կօնսիստօրիան տեղական յաջորդի, կամ հոգևոր վարչութեան, կամ գործակալի, կամ թեմական տեսչի միջոցով, եթէ խնդիրը վերաբերում է դպրոցներին։

Ինչպէս երևում է, առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը այլ կերպ է մտածում։ Տեղական դպրոցական մի հարցի առիթով նա կարգադրութիւն է արել ոչ թէ Գանձակի յաջորդ Լեոն վարդապետի կամ հոգևոր վարչութեան, կամ թեմական տեսչի միջոցով, այլ ուղարկել է մի մասնաւոր անձն, այն և կուսակցական անձ՝ խնդիրը կարգադրելու։

Չը մտնելով հարցի քննութեան մէջ ըստ էութեան, մինչև որ կը տպենք ստացված նամակները, մենք միայն ներկայիս շեշտում ենք Թիֆլիսի առաջնորդարանի տարօրինակ կարգադրութիւնը, որ խախտում է օրինական կարգը և, անշուշտ, առաջ է բերելու շփոթութիւններ Գանձակի հայ համայնքի մէջ։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻ ԿՈՒՐՍԵՐԸ ԵՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

I

Ալէքսանդրօպօլ, 25 յունիսի

Թիֆլիսի Հայ Գիւղատ. և Տնայնագործ. Ընկերութեան վարչութեան կարգադրութեամբ իր տրամադրութեան տակ եղող այգեգործներ Զ. Խաչատրեան և Մ. Քարտաշեանը եկան այստեղ, ցուցահանդէսի կարևոր գործերում պլատնացու լինելու համար. առաջինը, Խաչատրեանը, դասընթացքների և ցուցահանդէսի ընդհանուր ղեկավար Խ. Դիլանեանի և փոխարքայի դիւանատնից ուղարկված Սավէլիևի հետ մի շաբաթ շրջեց Ալէքսանդրօպօլի գաւառում 25 գիւղեր, հասկացրեց գիւղացիներին ցուցահանդէսի նշանակութիւնը և համոզեց ցուցադրել իրանց անասուններից, երկրագործական գործիքներից և հասոյթներից, ինչքան որ կարենան. իսկ յետոյ Դիլանեանը դարձեալ նոյն պրակտիկանտ Սավէլիևի հետ նոյն նպատակով շրջեց աւելի քան 15 գիւղեր։

Զ. Խաչատրեանը յատուկ պաշտօն ունի նաև գործնականապէս սովորեցնել Ս. Փրկչի եկեղեցու դպրոցի աշակերտներին բանջարաբուծութիւն, այն է՝ օգնել Պետերբուրգի եկեղ. խորհրդի տուած նպաստով պահվող գիւղատնտեսական դասընթացքների ղեկավար Յ. Միրզայեանին։

Խաչատրեանը իր շրջագայած գիւղերում ժողովել է բաւական հետաքրքրական վիճակագրական տեղեկութիւններ, այն է՝ իւրաքանչիւր գիւղ որքան բնակիչ, հող ու տաւար ունի. ի՛նչ են նրանց գլխաւոր զբաղմունքները, հողի յատկութիւնները, կլիման, ջրի քանակը, անասունների թիւը և տեսակը, վարելահողի և արօտատեղի քանակը, Ամերիկա գաղթելու գլխաւոր շարժառիթները և այլն. ժողովածուն բաւական հետաքրքրական և օգտակար կը լինի, եթէ պարոնը ընդարձակօրէն մշակի։

Ա. Քարտաշեանը այս տարվայ ապրիլից շրջագայեց Բօրչալուի 10 գիւղերը՝ յատկապէս դիտելու բանջարանոցներ, վազերի և պտղատու ծառերի տկարութիւնները, ցոյց է տալիս գիւղացիներին այդ ամենը, բացատրել է դրանց առաջանալու պատճառները, ցոյց է տուել բժշկելու եղանակը, սովորեցրել է նրանց բժշկելու դեղերի պատրաստելը և գործադրելը, նոյնպէս և մի քանի տեսակ պատուաստներ անելը. գիւղացիք, առաջին բժշկութեան օրերին, շատ չէին վստահանում և հաւատում Քարտաշեանի ասածներին և արածներին, բայց երբ կրկին այցելեց երկրորդ բժշկութեան համար, խոստովանեցին, որ բոյսերի մինչև օրս եղած հիւանդութիւնները Աստուծու ուղարկած պատիժներ չեն, այլ լոկ հետևանք են իրանց տգիտութեան. առաջին բժշկութիւնը ունեցել է հիանալի աջողութիւն։ «Գիւղացոց ջանը կրակ է ընկել», ինչպէս ասում է առածը, ամեն մէկն ուզում է օր առաջ բժշկել իր այգին, պարտէզը և բանջարանոցը. մեծ հաճոյքով ձեռք են բերում բժշկելու գործիքներ և դեղեր ու շնորհակալ են Թիֆլիսի Հայ Գիւղ. և Տնայնագործ. Ընկերութիւնից, որ երբեմն մտաբերելով իրանց՝ ուղարկում է շրջիկ հրահանգիչներ։ Քարտաշեանը մնալու է այստեղ մինչև ցուցահանդէսի վերջը (յուլիս 1)։

Երէկ Մեծ-Ղարաքիլիսայից եկաւ այնտեղի կաթնատնտեսութեան ղեկավար Ա. Զ. Թամամշեանը. հետը եկաւ նաև ինստրուկտօր Բէյէգիօվը. իսկ վաղը կը գան այնտեղի կուրսիստներից մօտ 30 հոգի, ինստրուկտօր Սմինկօյի հետ։ Բէյէգիօվի պաշտօնն է լինելու հսկել ցուցահանդէսի ներքին և արտաքին կարգապահութիւններին, իսկ Թամամշեանը լինելով ընդ նմին և անասնաբուծական բիւրօյի քարտուղար՝ ինքն է վարելու այստեղի ցուցահանդէսի գրագրութիւնները, արձանագրութիւնները և անելու գրեթէ բոլոր աշխատութիւնները։

Երէկ եկաւ «Ալֆա-Լաւալ» ընկ. ներկայացուցիչը. նա ցուցադրելու է սերզատներ, խնոցիներ և կաթնատնտեսութեան վերաբերեալ վերջին սիստեմի շինված ամաններ և պարագաներ։

Վաղը գալու են Պետերբուրգից երկրագ. դեպարտամենտից նշանակված երկու հոգի, երկրագործ. մեքենաների և գործիքների մասնագէտներ. սրանք ղեկավարելու են տեղի ունենալիք վարերի փորձերը, դեմօնստրացիան. լինելու են նոյն օրը երկրագործական մեքենաների մի քանի գործարանների ներկայացուցիչներ։ Իսկ Տրոֆիմովը Թիֆլիսից բերելու է այսօր 15 ընտանի ցեղական հաւեր։ Այսօրվանից ինչպէս անասնապահական, նոյնպէս տնայնագործական իրերը սկսել են ընդունվել ցուցահանդէսներում։

II

25 յունիսի

Այսօր կէսօրվայ գնացքով տեղս ժամանեց ցուցահանդէսի նախագահող Ս. Քալանթարը. անմիջապէս կազմեց խորհրդակցութիւններ, որպէսզի ցուցահանդէսը իր մեծածաւալ կոչմանը կարողանայ արժանապէս ծառայել. երեկոյեան ժամը 7-ից մինչև 10-ը քաղաքային դումայում կայացրեց ժողով իր նախագահութեամբ, խառն՝ քաղաքագլխից, վարչութեան անդամներից, ինստրուկտօրներից, մի քանի քաղաքացիներից, որոնց սրտին շատ մօտ է այս ցուցահանդէսը, և այլ պաշտօնեաներից. կային մինչև 70 հոգի. կազմվեց ցուցահանդէսի գործունէութեան ծրագիրը և կարգը բացման օրից մինչև փակվելը. որոշվեցին ինչպէս անասնաբուծական, նոյնպէս և տնայնագործական, արհեստների և երկրագործական գործիքների բաժինների պաշտօնները. գործելու եռանդը և համերաշխութիւնը յոյս է տալիս մեզ, որ ներկայ ցուցահանդէսը լաւ տպաւորութիւններ պիտի թողնէ ամենի վրա։ Գովելի է քաղաքային վարչութեան յօժարակամ մասնակցութիւնը։

III

26 յունիսի

Ալէքսանդրօպօլի կենդանաբուծական ցուցահանդէս-տօնավաճառը և Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործ. Ընկ. և տեղային արդիւնաբերութեան ցուցահանդէսի պատճառով քաղաքը մեծ կենդանութիւն է ստացել. բոլոր փողոցներում նկատվում են զոյգերով կամ խմբովին նոր՝ դէմքեր՝ զանազան տարազներով. լսում ես նրանց ետևից «անոնցմէն է» խօսքը. իսկ թէ այս խօսքը ինչ մտքով է ասվում, դեռ պարզ չէ մեզ։

Այսօր եկան Մ.-Ղարաքիլիսայի կաթնատնտեսութեան կուրսիստներ՝ 23 հոգի. եկան ուրիշ շատ պաշտօնեաներ և ամենքը սրտատրոփ սպասում են վաղվայ օրվանը, երբ հանդիսապէս պիտի բացվեն հանդիսատեղերի լուսատու դռները, որոնց մուտքը 10 կ. է, իսկ ուսանողներին և զինուորներին 5-ական կոպ.։

Անասնաբաժնի երկու խոշոր բակերը արդէն լցված են ձիերով, ոչխարներով և կով ու եզներով. վախենում ենք, թէ նոր եկւորներին տեղ չը լինի. սա արդէն լաւ ապացոյց է, որ ցուցահանդէսի այդ մասը ճոխացնելու համար գործադրվել է շատ խելացի և հեռատես կարգադրութիւն։

Եթէ անձրևները չը խանգարեն, բաւականութիւնը ընդհանուր կը լինի։

[illegible]

ԲԱՑՎԱԾ ՑԻՑԱԿԻՆ

[illegible]

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՖՈՆԴԸ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ

Զայն գաւառից

[illegible]

պագայում մտածել գրականի մասին, այլապէս յամառումից ոչ մի լաւ արդիւնք չէ ստացվելու:

«Հորիզոնը» իր փողն է փչում: «Մշակը», համակերպվելով Վեհի կարգադրութեանը, շարունակում է իր՝ մի անգամ յանձն առած միսիան՝ յօգուտ դպրոցական ֆոնդի:

Բայց ինչ է ասում հայ ուսուցչութիւնը, որ ներկայ դէպքում ամենից շահագրգռվողը, ձայն բարձրացնողը պիտի լինի: Որովհետև ուսուցչութիւնն է, որ իր սեփական աչքերով տեսնում է ժողովրդի տգիտութիւնը, նրա կուլտուրական յետամնացութիւնը, հայ դպրոցի անապահովութիւնը, վայելում է աղա-հոգաբարձութեան կամայականութիւնը, անհոգութիւնը և այլն: Բայց նա համարեա լուռ է և անտարբեր հանդիսատեսի դատապարտելի դերումն է, այն ինչ դպրոցական ֆոնդի հարցում հայ ուսուցչութիւնը մեծ դեր ու պարտականութիւն ունի կատարելու: Նա պիտի լինի ժողովրդի մէջ առաջին շարքերում պրոպագանդա մղողը և իր սուղ միջոցներից նուիրաբերութիւն անելով օրինակ պիտի ծառայէ հասարակութիւններին, այլապէս նա ամենից յանցաւորն է հանդիսանում ներկայ գործում:

Հասարակութեան գիտակցող մասն էլ, կարծես, «Թամաշաչիի» պաշտօնումն է. նա էլ շատ քիչ բան է ասել, եթէ այն գիտակցութեամբ, որ մեր լրագրապետները աւելի լաւ գատել գիտեն և նրանք են, որ կոչված են մաքերը ղեկավարելու:

Ինչևիցէ. մեր համեստ կարծիքով՝ գալիս ենք ասելու, որ միակ պատւաբեր պայմանը այն կը լինէր, որ մեր յարգելի լրագրապետները, իրանց աշխատակիցներով, յանուն մեծ գործի, համակերպվելով ընդ առաջ գնային Վեհի կարգադրութեանը և մեր ազգային անդրանիկ տօնը—տպագրութեան 400-ամեակի և հայ տառերի 1500-ամեակի տօնը—համերաշխութեամբ և արժանավայել կերպով տօնելու, այլապէս մեր հակառակ գործելակերպով պատմութեան էջերում մի սև էջ էլ պիտի աւելացնենք:

Մարդասէր Օլգենինի «Անհետացող Հայաստանի» շուրջը դատախօսութեան արխնոտ էջերը պէտք է ամեն մի հայի զգաստացնեն և ամեն բան անյուշութեան մատնելով՝ լուրջ խորհենք մեր «լինել չը լինելու» մասին, այլ ոչ թէ շատ անգամ մեր կապրիզների արդիւնք պառակտումներ առաջ բերենք, ինչպէս ներկայումս:

Նոր-Նախիջևանն իր հեղինակաւոր ձայնով, գիտակցական խոշոր նուիրաբերութեամբ ընդառաջ եկաւ Վեհի ազգային ցանկութեանը, բարոյական օրինակ ծառայելով միւս քաղաքներին:

Հայկական մեծ աւաններն էլ պարտականութիւն ունեն իրանց գործելակերպով օրինակ ծառայելու հայ գիւղերին:

Կէս-Զարիքեան

Մեղրի, 10 յունիսի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Վրաց ազնուականութեան ընդհանուր ժողովում երկու օր առաջ քննվեց այն հարցը, թէ պէտք է ձեռք բերել այն հողաբաժինները, որ նուիրում է ազնուականութիւնը կովկասեան պոլիտեխնիկումի համար: Երկար վիճաբանութիւններից յետոյ ժողովը սկզբունքով համաձայնել է Գօտուայի առաջարկութեան և լիազօրել է իր պարագլխին խորհուրդ տալ գլխաւոր կոմիտէտին, որպէսզի սա բէալիզացիան յանձնէ հէնց իրանց սաբուրթալօցիներին: Վերջում ժողովը միաձայն հաւանութիւն է տուել ազնուականական պարագլխի գործողութիւններին պոլիտեխնիկումի համար հողեր ձեռք բերելու վերաբերութեամբ և լիազօրել է նրան շարունակել սկսված աշխատանքը նոյն ուղղութեամբ:

◆ Ինչպէս պարզվեց, Գօլովինսկի պրօսպէկտի վրա փլված քաղաքային տանը իր վտանգաւոր դրութեամբ մասնագէտների ուշադրութիւնն էր գրաւել սրանից դեռ 26 տարի առաջ: Այն ժամանակ այդ չարաբաստիկ տան մէջ գտնվելիս է եղել Նադէժդինի լուսանկարչատունը: Մինչև «Կրուժօկի» այդ տանը փոխադրվելը, ոստիկանութիւնը առաջարկած է եղել լուսանկարչատան կապալառուին հեռանալ շինութիւնից, որովհետև նա հին է:

◆ Թիֆլիսում փակվեցին բնագէտների և բժիշկների XIII համագումարի սեկցիաների բոլոր ցուցահանդէսները, բացի մանկավարժական հարցերից, որ կը տևի մինչև յուլիսի 1-ը:

◆ Երդ.-հաւատարմատարներ Բուկշտէյն, Գ. Խատիսեան, բժշ. Գ. Թումանեան, Ա. Էնֆիաճեան և Բեարկօվ դիմել են Թիֆլիսի նահանգապետին խնդրելով հաստատել «Вѣстникъ Знанія» անունով ընկերութեան կանոնադրութիւնը, որի նպատակն է նպաստել իր անդամների բարոյական, մտաւոր ու ֆիզիքական զարգացմանը Թիֆլիսում և Թիֆլիսի նահանգում: Ընկերութիւնը իրաւունք ունի կազմակերպել դասախօսութիւններ, սիստեմատիկ կրթական ու պրօֆէսիօնալ դասընթացքներ, լաբօրատօրիաներ և այլն:

◆ Թիֆլիսի ատամնաբոյժներից Գարագիւլեանը, Ֆէօդօրօվը, Զիչինաձէն, Ֆօյը և Զանթուրեան դիմել են նահանգապետին՝ խնդրելով թոյլատրել նրանց հիմնել կովկասեան ատամնաբոյժների փոխադարձ օգնող ու խնայողական գանձարկղ:

◆ «Նոր ակումբի» վարչութեան նախաձեռնութեամբ երէկ կայացաւ Թիֆլիսի բոլոր ակումբների աւագների խորհուրդների ներկայացուցիչների միացեալ խորհրդակցութիւնը ակումբային կեանքին վերաբերող զանազան հարցերի քննութեան համար:

◆ Թիֆլիսի նահանգում, համաձայն վիճակագրական տեղեկութիւնների, այս տարի բերքը սպասվում է բաւարար:

◆ Թիֆլիսից «Р. Вѣд.»-ին հեռագրում են, որ Քութայիսի գեներալ-նահանգապետը միջնորդեց փոխարքայի անձնափոխանորդի առաջ՝ աքսորելու Կովկասից մարգանէց արդիւնաբերողների գործարանների բանւորների գործադուլը կազմակերպողներին: Գեներալ Շատիլօվը հնարաւոր չը գտաւ բաւարարեցնել այդ միջնորդութիւնը իր իշխանութեամբ և յանձնեց այն ի քննութիւն փոխարքայի խորհրդի:

◆ Սինտիւշևը խնդրամատոյց է եղել Թիֆլիսի նահանգապետին՝ թոյլ տալու հրատարակել ամիսը երկու անգամ «Извѣстія желѣзныхъ дорогъ» անունով մի թերթ:

◆ Լազօղալից մեզ գրում են, որ այդ աւանում երեխաների մէջ սաստիկ տարածված է փորհարինք, որ զոհեր է տանում:

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչպէս գիտենք, յունիսի 26-ին Լօնդօնում Րաֆֆիի մահվան 25-ամեակի առիթով մի հանդէս պէտք է կայանար:

Այդ առիթով Պարիզի Pour les peuples d'Orient թերթը հետեւեալն է գրում.

«Հայաստանը տօնում է այժմ իր նշանաւոր վիպասանի մահվան 25-րդ տարեդարձը որ եղաւ միևնոյն ժամանակ իր գոյութեան առաքեալը:

«Միաժամանակ, Ռուսական, Թիւրքական և Պարսկական Հայաստանի կենտրոններում տօնվում են մեծ հանդիսաւորութեամբ երկու ուրիշ ազգային տօներ—հայկական այբուբենի գիւտի 1500-ամեայ տարեդարձը և հայկական տպագրութեան 400-ամեայ տարեդարձը:

«Եւ մի հետաքրքրական զուգադիպութեամբ, այդ երեք նշանաւոր տօնախմբութիւնները կատարվում են նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ հայկական հարցը նորից դրված է քաղաքակիրթ աշխարհի խղճմտանքի առաջ, երբ հայ ժողովուրդը անց է կացնում իր պատմութեան կրիտիկական և վճռական քայլը, սպասելով կամ փրկութիւն և կամ գուցէ վերջնական կորուստ...»:

*

«Баку» թերթի № 139 և 140-ի մէջ (23 և 25 յունիսի 1913 թ.) տպված է Իւրի Վեսելօվսկիի մի բանասիրական մեծ յօդուածը «Գերմանական բելլետրիստը և հայերը» («Нѣмецкій беллетристъ и армяне») վերնագրով, ձօնված պրոֆ. Վ. Ի. Վարդանեանին:

Մի քանի անձինք, կարծելով որ յօդուածը հետաքրքրական է, կը կամենային տեսած լինել նրա հայերէն թարգմանութիւնը: Այդ առիթով պարտք ենք համարում յայտնել, որ դեռ անցեալ տարի այդ յօդուածը ամբողջովին տպված է «Արօր» ամսագրի մէջ (№ 3—4 մարտ-ապրիլ, 1912 թ.), իր՝ Իւրի Վեսելօվսկիի ստորագրութեամբ:

Երևի այդ հանգամանքը յայտնի չէ եղել «Баку» թերթի խմբագրութեան, այլապէս նա չէր գլանայ յիշել, որ յօդուածի թարգմանութիւնը անտիպ ձեռագրից տպվել է դեռ մի տարի առաջ «Արօրի» մէջ:

*

Մենք ստացանք «Յոյս» անունով մի նոր առողջապահական, գիտական, հակաալկոհօլական պարբերաթերթի առաջին համարը: Նոր պարբերաթերթը հանդիսանում է օրգան Թիւրքիայի հակաալկոհօլական ընկերութիւնների և հրատարակվում է Կ. Պօլսում խմբագրութեամբ դօկտոր Վ. Հինդլեանի, այս յունիսի 1-ից սկսեալ: Նրա նպատակն է «Հայութեան ֆիզիքական ու մտաւորական զարգացման սատարել ցուցնելով անոր ալկոհօլին վնասներն ու անկէ խուսափելու միջոցները»: Կատարեալ աջողութիւն ենք մաղթում մեր նոր պաշտօնակցին:

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Բեռլինից տեղեկացնում են, որ բուլղարները ամբողջ գծի վրա ջարդել են սերբ զորքերին:

◆ Վիէննայից հեռագրում են, որ բուլղարները ջարդել են յոյն զորքերին, որոնք եղել են Թագաւորի հրամանատարութեան ներքոյ:

◆ Բուլղարիան որոշեց գիջել Ռումինիայի պահանջներին: Ցատուկ մի անձն բանակցելու համար մեկնել է Սօֆիայից Բուխարէստ:

◆ «Vos. Zeit.»-ի թղթակիցը Վիէննայից հեռագրում է, որ Թիւրքիայի և Բուլղարիայի միջև համաձայնութիւն է կայացել: Բ. Դուռը խոստանում է Բուլղարիային չէզոքութիւն ներկայ պատերազմում, իսկ Բուլղարիան խոստանում է բաւականին գիջել պատերազմական վարձատրութեան խնդրում: Նոյն տեղեկութիւնը ճշդում է «Neue Fr. Pr.» վստահելի աղբիւրից:

◆ Կ. Պօլսից «Morgen Post»-ին հեռագրում են, որ մինիստրների խորհուրդը վճռեց զէնքի կանչել բոլոր ռազմի ույժերը, դաշն կռել Յունաստանի հետ և հանդէս գալ ընդդէմ Բուլղարիայի՝ ձեռքից գնացած հողերը նրանից յետ խլելու նպատակով:

◆ Օսմ. գործակալութիւնը յայտարարում է. «Թիւրքաց կառավարութիւնը կամենում է չէզոք մնալ բալկանեան պետութիւնների պատերազմի ժամանակ: Սակայն, անհրաժեշտ է ընդգծել, որ այդ պատերազմը Թիւրքիայում առաջ է բերել ամենաուժեղ յուզմունք ազգաբնակութեան մէջ, ուրին կառավարութիւնը անկարող կը լինի զսպել, եթէ Թիւրքիայի արդարացի պահանջները օրինական գոհացումն չը ստանան»:

◆ Աւստրիան ֆրանսիական կառավարութեան դիմումին պատասխանեց, թէ հազիւ Աւստրիան ձեռքերը ծալած նստի քաղաքական այսպիսի լուրջ րոպէին:

◆ Այս օրերս Պետերբուրգում կայանալու է շատ կարևոր խորհրդակցութիւն բալկանեան պատերազմի առիթով:

◆ Պետերբուրգի բժիշկները սերբիական կառավարութեան դիմումին պատասխանեցին, որ անկարող են պատերազմի դաշտը գնալ, որովհետև ատելութիւն են զգում եղբայրասպան պատերազմից:

◆ Մոսկվայի սլաւոնական ընկերութիւնը որոշեց վերջ դնել իր գործունէութեանը իբրև բողոք եղբայրասպան պատերազմի դէմ:

◆ Պէկինից հեռագրում են, որ Իւանշիկայը շատ լուրջ հիւանդ է:

◆ «Бирж. Вѣд.»-ն հաղորդում է, որ պահեստային բաժանմունքները թողնվելու են միայն Պետերբուրգում, Մոսկվայում և Վարշավայում. գաւառներում ամենուրեք նրանք վերացվում են:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

26 յունիսի

ԿԻՍԼՈՎՈԴՍԿ: Ուժեղ հեղեղից և Բերեզօվկա գետի վարարումից տների ներքին յարկերը լցվել են ջրով, կամուրջները ջուրը քշեց: Վնասները խոշոր են:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պետ. Դումայի անդամ սօց.-դեմօկրատ Սկօբելեվը պատասխանատւութեան է ենթարկվում Բագուի բանւորական «Наше Слово» թերթում տպած «Ժամանակն է մտածել» յօդուածի համար:

Բացվեց խուզարկու ոստիկանութեան պետերի համագումարը, որի աշխատանքներին մասնակցում են մինիստրի օգնական Ջունկօվսկին, ոստիկանութեան դեպարտամենտի վերատեսուչ Բելեցկին, փոխ-վերատեսուչները, արդարադատութեան մինիստրութեան գլխաւոր իւրիսկօնսուլտ Տրեգուբօվը, ներքին գործերի մինիստրութեան և ժանդարմների կորպուսի ներկայացուցիչները: Համագումարը բացվեց Ջունկօվսկիի ատենապետութեամբ և կը տևէ 10 օր: Աշխատանքները ղեկավարելու է Բելեցկին:

ԲԱԳՈՒ: Ձերբակալվեց մարդասպանների և կողոպտիչների մի խումբ:

ԼՕԴԶ: Գործադուլի պատճառով մի քանի գործարաններ փակվեցին:

ՎԻՒՐՑԲՈՒՐԳ: Օդագնաց Լինդները մի ֆրանսիացու հետ ընկաւ և երկուսով մեռան:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պետ. Խորհուրդը 1913 թ. պետական եկամուտները որոշեց 3,250,559,006 ր., ծախքերը՝ 3,235,156,770 ր.: Մնացորդ 15,402,236 ր. գործադրվելու է երկաթուղային շինարարութեան վրա:

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թւի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը:
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ., Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: Պօստատար գնացքը № 4—10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 6 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 15 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 29 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. առ.: Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ., Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 7 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.: Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստատար գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագոններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.: Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.:

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բորժօմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բորժօմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր. Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պօստատար գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.: Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստատար գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 32 ր. եր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26,25—(II և III կարգի վագոններով)—10 ժ. 50 ր. առ.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.: Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.:

ԴՕԿՏՕՐ
Ա. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԸ
ԲԵՐԼԻՆՈՒՄ
Շարունակում է ընդունել ամեն տեսակ հիւանդների և խորհրդակցութիւններ է կազմում պրօֆեսօրների հետ: Նոր հասցէն՝ Berlin N. W. Luisenstr. 67. Telephon Amt. Norden. 92—74.
(ե. ու.) 412. 20—12

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՕՐԻ քաղաքի քարաշէն ս. Ստեփաննոս եկեղեցու համար
ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
մի կրթված, դպրոցաւարտ
ՔԱՀԱՆԱՅ
Ցանկացողներին խնդրվում է դիմել Թիֆլիսի Հայոց Վիճակային Կոնսիստորիային:
օ. մ. 534. 2—1

ԳՕՐԻՍԻ երկդասեան ծխ. դպ. համար հարկաւոր են՝
ա. ԱԻԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ միջնակարգ կրթութեամբ, փորձված, հայերէն և յարակից առարկաներ աւանդող. աւագութեան և 20 դասի համար մինչև 700 ր. ռոճիկ:
բ. ՈՒՍՈՒՑԻՉ-ԽՄԲԱՊԵՏ աջող ձայնով, որեւէ երաժշտական դպրոցաւարտ, քառաձայն խումբ ղեկավարելու, 26 դասով, վարձատրութիւն մինչև 700 ր.:
գ. ՈՒՍՈՒՑԻՉ կամ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ բնագիտութիւն, պատմութիւն և թւաբանութիւն աւանդող, 26 դասով 520 ր. ռոճիկ:
Դասագինը 20 ռուբլի:
Ցանկացողները թող իսկոյն ներկայացնեն իրանց բարեկրութեան և աւարտման վկայականները կամ պատճէնները:
Դիմել՝ Герюсы, Попечительству Армянскаго училища.
(ու.) 518. 4—2

ՈՍԿԷ ԺԱՄԱՑՈՅՑ ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ 56 ՊՐՕԲԻ

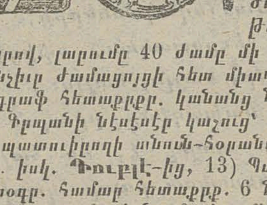

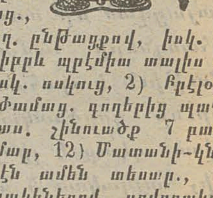

Փոխարէն 200 ր. արժէց. ոսկէ ժամացոյցի առաջարկում եմ միայն 4 ր. 70 կ.-ով Խրօնօմետր ժամաց., որը իր ձևով և չքեղութեամբ չէ զանազանվում ոսկէ ժամացոյցերից, որովհետև ամենալաւ մասնագէտն անգամ դժուարութեամբ կը զանազանէ իսկականից: Ժամաց. կորպուսը միանգամայն տափակ է, մի բուրլանոցի հաստութեան, ամերիկ. իսկական նոր ոսկուց, որը երբէք չէ կորցնում իր նախկին տեսքը, երեսի վրա օրիգին. ծաղկանկարով (տես նկարը): Խրօնօմետր ժամաց., թէ տղամ. և թէ կանացին, աչքի է ընկնում իր ուղղ. ընթացքով, իսկ. անկէր. 15 քարով, լարումը 40 ժամը մի անգամ: Ցանկանալով տարածել իմ ֆիրման, ես իբրև պրէմիա տալիս եմ խրօնօմետր ժամացոյցի հետ միասին 20 հատ արժէք. առարկ. 1) Շղթայ ամերիկ. իսկ. ոսկուց, 2) Բրելօկ-կինեմատօգրաֆ հետաքրքր. կանանց նկարներով, 3) Զամշեայ քսակ ժամաց. համար, 4) Ժամաց. զողերից պահպ. իր, 5—8) Դրպանի նէսէսէր կաշուց՝ 4 անհրաժեշտ առարկաներով, 9) Պորտմոնէ, արտաս. շինուածք 7 բաժ., 10) Գնիք պատուիրողի անուն-հօրանուն-ազգանունով, 11) Մի սրուակ նուրբ կնիքի համար, 12) Մատանի-կնիք ամերիկ. իսկ. Դուբլէ-ից, 13) Պարիզեան պլատօգր., որ ցոյց է տալիս բնականօրէն ամեն տեսար., 14—19) Պլատօգր. համար հետաքրք. 6 նկար, 20) Թատրօնական հեռադիտ. ախրոմ. 4 ապակիներով, սովորական մեծութեան, որ մօտեցնում է ամենահեռ. տարած. վրա: Այդ բոլորը միայն 4 ր. 70 կ.-ով, 2 հատը՝ 9 ր. 30 կ.: Այդ ձևի խուլ ժամաց. 5 ր. 70 կ., 2 հատը՝ 11 ր. 20 կ.: Երաշխաւոր. 6 տարով: Ուղարկ. ենք վերադիր վճ. և առ. կանխավճ.: Ճանապ. 40 կ., Սիբիր՝ 75 կ.: Հասցէն՝ Складу часовъ Т-во „АККУРАТНОСТЬ“. Варшава, отд. 93.
(14) (В. 37180) 2 1

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ ԵՒ ՏԻՊԵՐ
Գտնվում են ինձ մօտ բաց-նամակներ, ինչպէս և կազմած ալբօմներ Թիւրքահայաստանի զանազան վայրերը և տեղական ազգաբնակութեան տիպերը ներկայացնող:
Ալբօմների մէջ մտնում են ընդհանրապէս Վանի շրջակայքի վանքերի, բերդերի և այդ վայրի ազգաբնակութեան տիպերը ներկայացնող նկարներ: Կան նաև նկարներ Մուշի, Բիթլիսի, Մուսուլի, Բաշ-Կալէի, Ալջավազի և Ապաղայի տեսարանների ու տիպերի:
Դիմել՝ Թիֆլիս, Պանասեվիչա փողոց № 47, բնակարան 8, լուսանկարիչ Յովհ. Դեմիրճիբաշեանցին:
(ու.) 519. 3—2

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդօյեվի
Թիֆլիս, Եւլիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.: Տելէֆօն № 10—93.
ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, բրիլէնօյ, տանիքի՝ սև և ցինկով պատած: ԱՍՖԱԼՏ սըզրանեան: ԳՈՒԴՐՕՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ: Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏՐ մարսէյլեան տեսակի և այլ առարկ.: Աղիւսի սեփակ. գործարան Թիֆլիսում: Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ:
(ու.) 7. 30—27

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный